

Handelsvägarna mellan Skandinavien och det Romerska riket.

När det Romerska riket efter Trajanus' erövring av Dakien i början av det 2:a århundradet e. Kr. nådde gränsen för sin expansion, utgjorde det forntidens största statsbildning. Det upptog då en yta av c:a 70,000 kvadratmil, och dess befolkning räknade 80 miljoner¹. Trots sin betydande utsträckning utgjorde detta rike med nordgränsen delvis löpande längs Rhen och Donau och sydgränsen skärande det nordafrikanska ökenområdet i viss mån en kulturgeografisk enhet. Blandningen av folk och raser var visserligen ytterst stark, men förvaltningen och dess organ bildade en fast ram, och den grekisk-romerska odlingen utgjorde ett sammanhållande element. Även statslivet hade vid denna tid nåtts av de enande och sammansmältande krafterna. Kejsardömet hade utplånat motsättningarna mellan segrare och besegrade. Medborgarrätten var utsträckt till hela Italien och i betydande omfattning även till provinsialerna. I skydd av *pax romana* upplevde länderna kring Medelhavet den måhända lyckligaste tiden i sin historia. De fredliga yrkena blomstrade såsom aldrig förr, och handeln hade en storhetstid, i någon mån jämförlig med den, som inföll under det 19:e århundradet.

Sin prägel får handeln inom det Romerska riket väsentligen av förhållandena i det italiska kärnområdet. Där hade

Provföreläsning, hållen vid Lunds universitet den 4 maj 1937.

¹ Siffrorna ur Legaret, Histoire du developpement du commerce (Paris 1927), s. 7. -- Vid början av det 3:e århundradet antages befolkningen ha utgjort omkr. 100 miljoner (Martin P:son Nilsson, Den romerska kejsartiden, Del 1, 1921, s. 351).

under republikens tid samlats enorma rikedomar tack vare de segerrika krigen och den systematiska utsugningen av provinserna¹. Men samtidigt hade såsom en följd av samma krig moderlandet mist förmågan att livnära sina invånare. Efter det romerska bondeståndets undergång var Italien lika beroende av tillförseln utifrån som England i våra dagar. Dock kunde alla nödvändighetsartiklar uppbringas inom riket, vilket såsom sådant var självförsörjande. Från Sicilien, provinsen Afrika, Egypten och Sydryssland fraktades väldiga spannmålslaster till Ostia. Vin levererades av Gallien, Sicilien, Kypern, Rhodos och norra Syrien. Olja infördes från Spanien, Tunis och södra Gallien. Sistnämnda land levererade även svinkött, och från länderna vid Svarta havet utgick fisktillförseln.

Vid sidan av denna livsmedelsimport förefanns en annan högst betydande av lyxvaror. Libanons cedrar, som på sin tid hade fått leverera material till Jerusalems tempel, togos nu i anspråk för inredningar av de romerska ståndspersonernas praktvillor. Vit marmor hämtades från öarna i Egeiska havet, flerfärgad dylik från Pyrenéerna, dioriter, syeniter och andra hårda stenarter från Egypten, alabaster från Syrien. Silver infördes från Spanien, guld från Trakien och Dakien, purpurtyger från Tyrus, färgämnen från Pontus. Grekland bestod lerkärl, Syrien och Egypten glasvaror. Med södra och östra Asien stod man sedan Augustus' dagar i förbindelse såväl land- som sjövägen. Kinesiska sidentyger och indiska bomullsvaror, kryddor, pärlor och ädelstenar hörde till de förnämsta importvarorna från detta håll.

Ett karakteristiskt drag i denna handel är, att Rom i övervägande grad uppträder såsom konsument. Detsamma

¹ Om den starka kapitalbildningen ännu under äldre kejsartiden vittnar bl. a., att Neros lärare Seneca ansågs äga en förmögenhet av 300 miljoner sestertier, Claudius' beryktade frigivne Narcissus lika mycket och hans kamrat Pallas 400 miljoner.

² Angående omfattningen av den asiatiska importen — enligt Plinius representerande ett värde av årligen 100 miljoner sestertier — se Warming-ton, *The commerce between the Roman empire and India* (Cambridge 1928), s. 274 ff.

gäller i stort sett hela Italien. Av indiska och kinesiska källor framgår visserligen, att de romerska skeppen medfört en del lyxslavar, musikinstrument, lampor, kärl av lergods, glas och metall, vidare korall, vin, bly, koppar, tenn etc¹. Men för romarna var dock handelsbalansen i hög grad negativ. Till alldeles övervägande grad betalades införseln icke med varor utan med mynt, i stor utsträckning dylika av guld, numera kända i åtskilliga tusental från indiska fynd. Som en spindel i sitt nät låg miljonstaden Rom i rikets centrum och sög till sig det yppersta av vad som frambragtes i den då kända världen, medan guldet — så länge det nu räckte — i en oavlåtlig ström flödade ut över de främmande leverantörerna².

Denna framställning av handelsförhållandena inom det romerska riket — en kortfattad resumé av vad som kan inhämtas ur de sista arbetena i ämnet — företer dock en avsevärd lucka. M. P. Charlesworth³, på vars resultat ovanstående väsentligen bygger, upptar visserligen i sin litteraturförteckning några arbeten, som behandla de romerska varornas spridning även i Nordeuropa. Men på den karta, som åtföljer verket, är det fria Germanien en vit fläck, och i texten skymtar det endast helt flyktigt såsom ett nästan fullständigt *terra incognita*.

I nära samband med denna tystnad i fråga om Roms handelsförbindelser med germanerna står tydligen Charlesworths obekantskap med Heinrich Willers' arbeten. Visserligen kan denne tyske forskares starka framhävande av den capuanska bronsindustriens betydelse förmodas innebära en viss överdrift, förorsakad av Pompejfyndens dominerande ställning inom det hittills kända materialet. Men ett bestående resultat av Willers forskning är dock hans påvisande av den under ett par sekler blomstrande campanska

¹ Warmington, a. a., s. 261 ff.

² Kejsartidens storköpmän voro till övervägande del greker och orientaler, framförallt syrer (Pärvan, Die Nationalität der Kaufleute im Römischen Kaiserreiche. Breslau 1909).

³ Trade-routes and commerce of the Roman empire (2nd ed., Cambridge 1926).

metallindustri, som i Augustus' tidevarv tack vare inkallade greker nådde sin högsta blomstring¹. Då vi därtill ur litterära källor ha oss bekant, att under den äldsta kejsartiden glashyttor uppfördes både i Campanien och Rom, måste Charlesworths framställning anses kräva en komplettering. Italien är icke uteslutande den hungrande konsumenten. I Capuas fabriker ha under republikens slutskede och den äldsta kejsartiden formats brons- och silverkäril av högsta kvalitet. Det är också Willers förtjänst att arkeologiskt ha klarlagt huvudvägen för denna export — från Aquileja vid Adriatiska havets nordspets över Juliska Alperna till Carnuntum vid Donau och därifrån ut över Nordeuropa². Huru länge denna utförsel fortgått, är svårt att avgöra på grund av de italienska museernas nästan fullständiga avsaknad av klassiska metallkäril, yngre än Pompeji. Men det kan antagas, att den trots varornas sjunkande kvalitet fortsatt ännu ett par århundraden³. Det är 200-talets ekonomiska kris, som ger provinserna det övertag, vi så tydligt kunna avläsa i de nordeuropeiska samlingarna.

Att vissa handelsförbindelser ägt rum även mellan Italien och Nordeuropa kan dock inhämtas av Charlesworths arbete, i det han berör Plinius' uttalanden om bärnstenshandeln. Under hänvisning till den ringa omfattningen av handelsutbytet med länderna norr om Alperna gör emellertid den engelske forskaren detta kapitel helt kort. Åt den intresserade läsaren överlämnas att inhämta närmare upplysningar i den anvisade litteraturen.

Det av de citerade verken, som innehåller de bestämdeste uttalanden om huru den romerska handeln på Nordeuropa skall ha försiggått, är E. Jungklaus, Römische

¹ Den campanska industrien beröres av Charlesworth (a. a., s. 7) men endast helt flyktigt.

² Jfr även Hyde, Roman Alpine routes (Memoirs of the Amer. philosph. soc., Vol. 2, 1935).

³ I Belgien iakttagas campanska bronsvaror ännu i gravar från förra hälften av 2:a århundradet (Werner i Bonner Jahrbücher, H: 140—141, 1936, s. 401); skandinaviska fynd uppvisa sporadiskt italiska varor fram till tiden omkr. 300 e. Kr.

Funde in Pommern (Greifswald 1924). Då detta arbete till författare har en arkeolog och grundas på hans forskningsresultat beträffande de romerska importvarorna till en tysk provins, måste de tillerkännas en avsevärd betydelse. Med hänsyn vidare till att de däri uttalade meningarna om samfärdslederna hittills icke rönt någon gensägelse utan, i varje fall delvis, synas vara antagna av både engelska och tyska forskare, är detta ett skäl att här upptaga dem till ett närmare skärskådande.

Ett första resultat av en dylik granskning är iakttagelsen, att Jungklaus med fullständig tystnad förbigår Friedrich Lischs i början av 1870-talet framlagda teori, att importvarorna härröra från »romargravar» — gravar, inneslutande kvarlevorna av romerska köpmän, som dött under sina resor i barbarländerna. För Jungklaus liksom för alla, vilka sedan slutet av 1800-talet sysslat med dessa frågor, är det landets egna barn, som vila i dessa gravar, och de införda varorna äro frukter av ett handelsutbyte mellan romare och germaner. Men samtidigt ställer sig den tyske forskaren avvisande till de meningar, som under snart ett århundrade förfäktats av en lång rad arkeologer, från C. F. Wiberg till Montelius och Willers. Enligt Jungklaus är det icke på de mödosamma vägarna över Alppassen och utefter Tysklands floder, som handelsvarorna förts till Östersjöns kuster. Nej, sjötransporten var vid denna tid liksom i våra dagar den mest räntabla, och det är romerska fartyg, som fraktat dessa kärl av metall och glas till Pommerns kuster¹. Såsom stöd för sin uppfattning hänvisar den nämnde forskaren till vissa klassiska auktorers uttalanden om Nordeuropa, uttalanden, som sägas vittna om en noggrann kännedom om våra länder. Ända till Pytheas kunna vi sålunda enligt Jungklaus leda tillbaka en skildring av Danzigerbukten.

¹ Jungklaus synes taga för givet, att all transport över kontinenten måste ha försiggått på land; att fartyg även kunnat trafikera floderna har han ej räknat med.

Såsom påvisats av en svensk forskare¹, äro dock dessa teorier om de klassiska auktorernas kunskap om Nord-europa fotade på en rad av misstolkningar. Upptäckten av den skandinaviska Norden skrider fram endast helt långsamt och steg för steg. Det är ej förrän i mitten av det 2:a århundradet, genom Ptolemeus geografiska verk, som dimmorna börja lättas över den *Sinus Codanus*, som Pomponius Mela ett århundrade tidigare infört i den geografiska nomenklaturen. Först då skönja vi de vaga konturerna av den kimbriska halvön och de fyra Skandiaöarna, av vilka den östligaste och största torde vara Sydsverige.

Det återopade stödet för teorien om de romerska handelshusens direkta sjöförbindelser med Östersjöområdet sviktar sålunda redan vid en första granskning. Även åtskilliga andra invändningar kunna göras. En allvarlig dylik är den, att Jungklaus — och detta gäller även den nedan nämnde Eggers — står fullkomligt främmande för vad som utretts angående de äldsta handelsvägarna mellan Nordsjöns och Östersjöns vattensystem². Såsom vi nu veta, är det först långt fram i Medeltiden, som seglationen förbi Skagen och vidare över Skagerack och Kattegatt får någon större praktisk betydelse. Dessförinnan föredrog man den tryggare föreningen av sjö- och landtrafik över södra Jylland, till en början uppför Kongeaa, senare över Eider-Treene till Slien, där Hedeby under vikingatiden blir den stora knutpunkten för transitohandeln. Samtidigt har även Limfjorden varit av stor betydelse för förbindelserna mellan Nordsjön och de baltiska farvattnen.

Om romerska sjöfarare nått fram till Östersjön, måste det således ha varit på dessa vägar tvärs över Jylland. Men att romerska handelsskepp med sina dyrbara laster på detta sätt skulle vågat sig in i barbarernas land måste betecknas

---

¹ L. Weibull, Upptäckten av den skandinaviska Norden. Scandia, VII, 1934, s. 80 ff.

² C. Weibull, Om det svenska och danska rikets uppkomst (Historisk tidskrift för Skåneland, Bd 7, 1917—21), s. 322 ff. jämte där angiven litteratur.

såsom ytterst osannolikt. Vad beträffar anlitaudet av åtminstone den södra vägen, torde det för övrigt även ha varit en teknisk omöjlighet att draga de stora, tungt lastade romerska skeppen över vattendelaren mellan de mot väster och öster flytande åarna. Detta förfaringsätt var förbehållet de mindre och lättare nordiska och frisiska fartygen.

Såsom ytterligare en anmärkning mot Jungklaus' teorier kan anföras, att de vila på en missuppfattning av romarnes insatser på kommunikationsväsendets område. Dessa voro mycket betydande, men de beröra så gott som uteslutande förbindelserna till lands. Det utomordentliga romerska vägnätet, av vilket ännu så många rester återstå, spände sina maskor över imperiets skilda provinser och anses ha representerat en sammanlagd väglängd av 145.000 km., d. v. s. en sträcka motsvarande ungefär hälften av de europeiska järnvägarna år 1913¹.

Men långt ifrån samma lysande bild erbjuda förhållandena inom den romerska sjöfarten. I jämförelse med de tider, då grekerna behärskade Medelhavet, betecknar, såsom framhållits², den romerska epoken i sjöfartshänseende en tillbakagång. Ehuru Italien och framförallt rikshuvudstaden var helt beroende av tillförseln sjövägen, inskränkte man sig så mycket som möjligt till kustfart och undvek öppna havet. Sjöförbindelserna med Indien och Östasien lågo i händerna på alexandrinska greker. Var romaren en utmärkt vägningenjör, så var han å andra sidan en mycket dålig sjöman. Även av detta skäl måste Jungklaus' teori om romersk seglation på Östersjön väcka de starkaste tvivel.

Kunna Jungklaus' resultat icke godtagas, får dock ett visst erkännande skänkas åt hans arbetsmetod. Utan tvivel är det studiet av importföremålen själva och deras fördelning, som skall utgöra grundvalen för utredandet av dessa frågor. Svagheten hos den tyske forskarens framställning har väsentligen sin grund i materialets otillräcklighet.

---

¹ Legaret, a. a., s. 10.

² Martin P:son Nilsson, a. a., Del 1, s. 251 ff.

Undersökningarna måste utsträckas till större områden för att möjliggöra några säkra slutsatser.

Sedan åtskilliga år tillbaka pågå dylika undersökningar av det skandinaviska materialet fram till tiden 500 e. Kr. Detta material omfattar ca. 580 kärl av brons och 275 av glas och föreligger nu preliminärt bearbetat¹. Det möjliggör vissa slutsatser angående importvägarna, slutsatser, som även de givetvis endast äro preliminära. I korthet kunna resultaten på denna punkt sammanfattas så, att de äldsta, den förromerska tiden tillhörande varorna komma från Rhenområdet, kärlden från det 1:a århundradet f. och e. Kr. väsentligen utefter Elbe, från 2:a århundradet främst från Odermynningen, under tiden från det 3:e—5:e århundradet dels från Weichsels, dels från Rhens mynning. Under detta slutskede — yngre kejsartid och början av folkvandringstiden — äro bronskärlen till övervägande del införda västerifrån, under det att glasen fördela sig ungefär lika på den sydvästliga och sydöstliga importvägen.

I fråga om vägarna för denna införsel av romerska och provinsialromerska varor kunna de skandinaviska fynden givetvis endast lämna allmänna antydningar. För en fullt ingående kännedom om dessa förhållanden skulle krävas en översikt ej blott av det tyska utan även av det polska samt väst- och sydryska materialet². Största betydelsen ha emellertid de tyska fynden, och då en sammanfattande framställning av dessa nu är under utarbetande, kunna från detta håll — dr Hans-Jürgen Eggers i Stettin — väntas värdefulla bidrag till diskussionen av dessa frågor. I den

---

¹ Se förf:s uppsatser i Acta archaeologica 1935 och Fornvännen 1937 med där ang. litteratur. — De ovan framlagda slutsiffrornas avvikelser från förut publicerade väsentligen beroende av under den förflutna sommaren verkställd genomgång av materialet från Bornholms brandgravar. Resultatet av denna granskning blev mer än 20 bronskärl och ett dussintal glas, båda slagen i allmänhet fragmentariska.

² Med stort intresse kan även motses den förestående publiceringen av de i den romerska provinsen Pannonien funna bronskärlen (dr Aladár Radnóti, Budapest).

utförliga och i stort sett riktiga recension¹, som nämnde tyske forskare bestått mina åren 1933—35 publicerade sammanställningar i ämnet, förekomma ett par dylika bidrag. De äro av så stort intresse, att de i det följande komma att beröras².

Den första av Eggers' invändningar mot min framställning — att importen från Rhenmynningen under äldre kejsartid ej inskränker sig till vissa galliska varor utan att också italiska införts på denna väg — grundar sig på missförstånd av mina uttalanden och skall därför här inte närmare beröras. Däremot äger det sin riktighet, att jag ställer mig avvaktande till teorierna om att den rhenländska handeln haft någon större betydelse redan under äldre kejsartid. Till förmån för dessa åsikter skulle visserligen kunna åberopas, att de före 138 präglade och i det fria Germanien funna mynten synas komma från väster³. Men i överensstämmelse med en annan svensk forskare⁴, är jag böjd att i dessa tidiga mynt snarare se antydningar om romerska truppförflyttningar än om handelsvägar. Visserligen har fullt riktigt påpekats⁵, att köpmannen följer samma vägar som soldaten. Men köpmannen och soldaten lämna ej samma spår efter sig. För mynt ha båda haft användning. Men där köpmannen dragit fram, bör man också finna en del av hans varor. När nu romerska importprodukter från äldre kejsartid i dessa trakter äro mycket tunn-sädda⁶, måste vi draga slutsatsen, att de mynt, det här är

¹ Germania, Jahrg. 20 (1936), s. 146 ff.

² Sedan denna uppsats fullbordats, kommer mig tillhanda Olwen Brogans artikel Trade between the Roman empire and the free Germans (Journal of Roman Studies 1937), värdefull genom sina litteratursammanställningar och kartor. I betonandet av de väst—östliga handelsförbindelserna intar Brogan i stort sett samma ståndpunkt som Eggers.

³ Bolin, Fynden av romerska mynt i det fria Germanien (Lund 1926), s. 236; dens. i Röm.-germ. Komm., Bericht 19 (1929), s. 132 f., 141.

⁴ Martin Persson Nilsson, a. a., Del 1 (1921), s. 236.

⁵ Bolin i Bericht, s. 141.

⁶ Se Brogans fyndkartor (a. a., fig. 12, 18). — Det bör observeras, att dessa kartor även upptaga fynden från yngre kejsartid. Under förutsättning, att i Tyskland proportionen mellan äldre och yngre kejsartidens fynd

fråga om, vida mindre komma från köpmannens likvid än från legionärens sold. För övrigt förefaller det i och för sig sannolikt, att de tämligen unga, men starkt militärt utbyggda gränsprovinserna *Germania superior* och *inferior* vid denna tid haft större betydelse såsom bas för militära operationer än som utgångspunkt för omfattande handelsförbindelser. Det stora uppsvinget i den skandinavisk-rhenländska handeln får en bättre och naturligare förklaring, när det även i tiden sammanställs med Rhenområdets lysande uppblomstring från och med slutet av det 2:a århundradet. Rhenländerna bli då själva produktionsområden, framförallt för glasvaror, och deras industrialster söka sig under detta skede även till avlägsna marknader.

Helt och hållet nya och därför värda att uppmärksammas äro de synpunkter, Eggers anlägger på Elbelinjen. I motsats till flertalet äldre forskare förnekar han, att denna väg spelat någon större roll för samfärdseln under kejsartiden. Ett undantag härifrån utgör dock Augustus' tidevarv samt början av Tiberius' regering. Under nämnda skede låg Rhenhandeln nere på grund av krigstillståndet på detta frontavsnitt. Nu infaller även markomannerrikets blomstringstid, karakteriserad av de nära förbindelserna med Rom och den starka införseln av romerska varor. För dessa utgör emellertid Böhmen en verklig återvändsgränd. De vidarebefordras endast till några svebiska vasallfolk mellan Elbe och Oder men nå ej fram till Skandinavien. De nordiska ländernas bestånd av romerska importvaror från 1:a årh. är sparsamt, och vid en jämförelse med Böhmens material av samma slag framgår enligt Eggers, att fornsakstyperna äro av i stort sett olikartad karaktär¹.

är densamma som i Skandinavien, skulle från kartan över metallkärlen få borttages ca 70 %, från glaskärlskartan 95 % av de inlagda fynden för erhållande av en adekvat bild av äldre kejsartidens fyndfrekvens. Med hänsyn till att Brogan själv uteslutit tvenne kärngrupper å den förra kartan, torde dock en reducering med 50 % här vara till fyllest. Kontrasten mellan fyndkartorna även i oreviderat skick och Brogans på Bolins fyndförteckning baserade denarkarta (fig. 8) är iögonfallande.

¹ »schliessen sich ziemlich aus» (a. a., s. 149).

Mot dessa uttalanden måste först invändas, att de innebära en betydande överdrift. Gemensamma för det skandinaviska och böhmiska materialet är åtminstone ett dussintal typer. Dock måste medges, att dessa i Norden ofta uppträda endast i enstaka eller ett fåtal exemplar¹. En verklig motsättning, som inte påpekas av Eggers, ligger emellertid däri, att det böhmiska materialet tills dato inte uppvisar en enda motsvarighet till de i Norden funna glasen från äldre kejsartid. Men då dylika ej heller hos oss kunna påvisas från 1:sta århundradet, talar glasens frånvaro i Böhmen inte mot böhmisk-skandinaviska förbindelser under detta sekel². Och att sådana förbindelser förefunnits, därpå lämnar bronsmaterialet fullt tillräckliga, om ock ej särdeles rikhaltiga bevis. För övrigt förefaller det egendomligt, om markomannerkulturen, som är så starkt företrädd i Danmark, vid sitt inträngande där icke i sitt följe haft några av de importvaror, som i så hög grad känneteckna den i Böhmen. Ännu förefaller Sophus Müllers uppfattning på denna punkt vara den bäst grundade: Elbelinjen är under början av äldre kejsartid den viktigaste förbindelseleden³. Sedan förskjutes tyngdpunkten till en annan flodlinie, men icke, som Müller och Eggers göra gällande, till Rhens utan till Odors.

Om den roll, Oder spelat i dessa förbindelser, äro också flertalet forskare fullt eniga⁴. Sammansättningen av de i

---

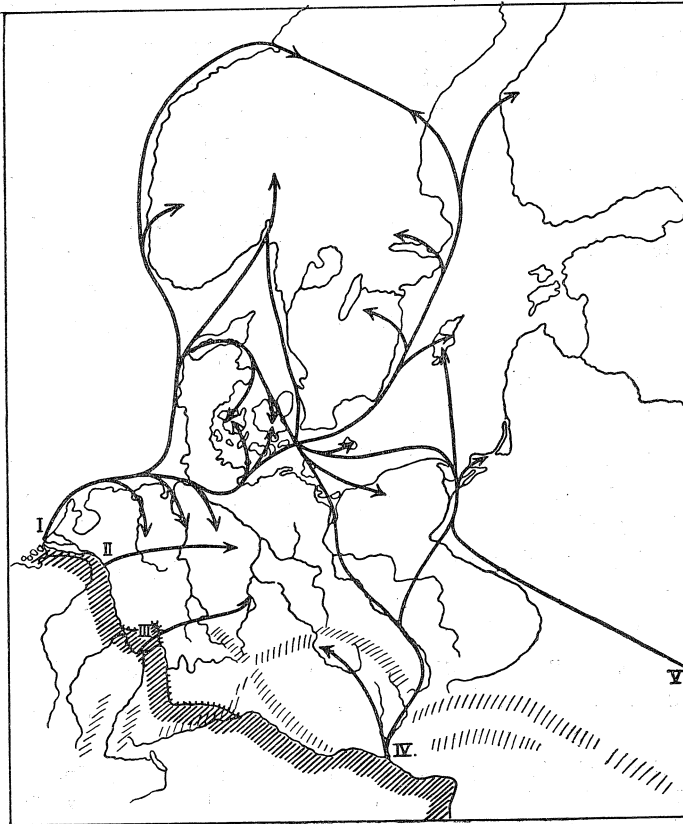
¹ Någon allmängiltig regel är dock detta ej; situlorna, kända från Böhmen i 7 exemplar, föreligga från Skandinavien till ett antal av nära 30 (se kartan å sid. 161).

² Efterundersökningen av den 1885 anträffade Wichulle-graven (se nedan) visar, att denna innehållit även glasvaror av samma slag som de i Skandinavien funna; glasen ha tydligen nått Norden utefter Oder.

³ Nord. Fortidsminder, Bd 2, s. 36.

⁴ Särskilt starkt betonas vikten av denna flodväg i Almgren, Zur Ruerfrage und Verwandtes (Mannus 1918); se senast Eggers i Præhist. Zeitschr., Bd 23 (1932), s. 25 f. med där ang. litteratur, vartill kan fogas Norling-Christensen i Acta archaeologica 1937, s. 180. — Helt ensam torde Jungklaus (a. a.) stå i sitt kategoriska förnekande av Odors betydelse i kommersiellt hänseende under kejsartiden.

det schlesiska Wichullafyndet¹ ingående romerska bronsvarorna visar så stor överensstämmelse med det nordiska materialet, att denna väg måste antagas ha haft en stor betydelse även för oss. Från Oders övre lopp är ju också

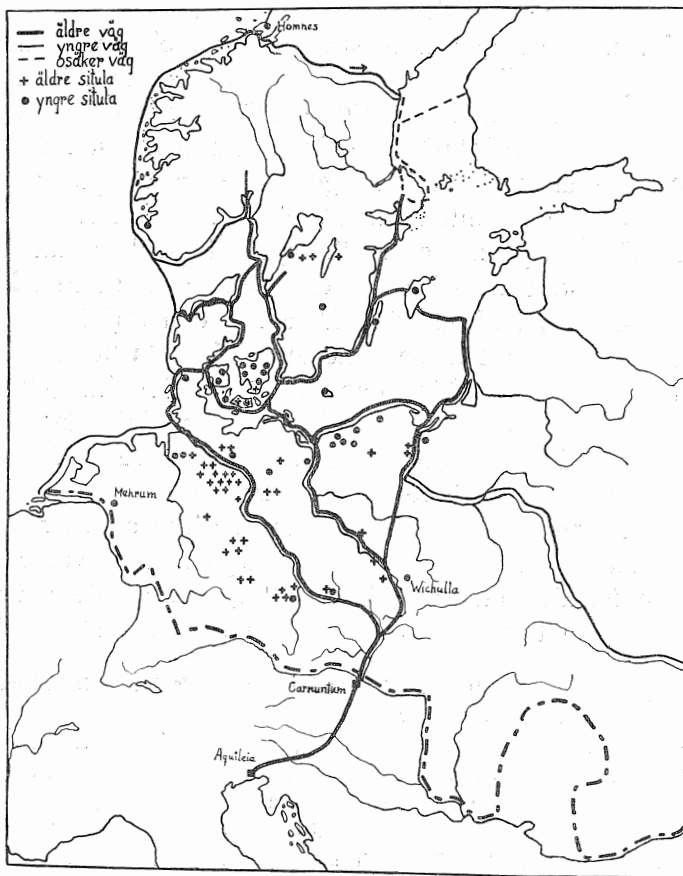

Kejsartidens handelsvägar enligt Eggerts med utgångspunkt från:
 I Rhenmynningen; II Castra vetera (Xanten); III Mogontiacum (Mainz);
 IV Carnuntum; V romerska besittningar vid Svarta havet. — Efter original,
 ställt till förfogande av dr. Eggerts.

en helt kort väg över vattendelaren till Marchs dalgång och vägen till Carnuntum. Dock kan denna väg icke sägas vara starkare markerad av fynd. Fåtaligheten av dylika i

¹ Seger i Schlesiens Vorzeit, Bd 7 (1899), s. 413 ff.; H. Ländel u. Eva Schmidt i Mannus 1935, s. 300 ff.

Oders dalgång mellan Wichulla och områdena vid mynningen får dock sin förklaring av floddalens natur och framförallt de hydrografiska förhållandena. Oder genomflyter med sitt nedre lopp sumpmarker, som utdikats först

Kejsartidens handelsvägar enligt författaren. — Då denna karta för Tyskland endast markerar transitohandeln, innebär den ingen motsägelse mot Eggers' antagande av införsel från Rhenmynningen uppför Ems, Weser och Elbe under yngre kejsartid.

i historisk tid. Vidare har flodens nyckfullt växlande vattenmängd med åtföljande översvämningar lagt hinder i vägen för strändernas bebyggande. Och då importvarorna

liksom mynten i främsta rummet markera bebyggelse, måste de saknas i ett landskap av denna art. Dylika handelsrouter, på vilka endast ändpunkterna äro markerade, kunna vi f. ö. iakttaga flerstädes på skandinaviska halvön, t. ex. Tröndelagen — Sundsvallstrakten¹.

Marchfloden har haft sin betydelse ej blott som fortsättning på Oderlinjen utan också såsom länk i en mera nordlig och nordöstlig förbindelseväg, av en rad forskare identifierad med Plinius' route Carnuntum-bärnstenskusten². Denna linje är väl markerad genom en rad myntfynd från Marchs inflöde i Donau till Weichsel i närheten av Bromberg³. Vägen synes ha varit tagen i bruk redan under Augustus, såsom antydes av de överensstämmande bronskålarna från Ronsden vid Weichsel och Sojvide på Gotland⁴. Också för 2:a och 3:e århundradets bronskärleksimport till Östersjöområdet har Weichsellinjen haft sin stora betydelse. Utefter denna flod få exempelvis de refflade spannarerna och faten anses ha kommit, ehuru vi ännu inte kunna utpeka deras tillverkningsområde⁵.

Av ännu större betydelse än för införseln av metallkärnen har Weichsel varit för glasimporten. Inventeringen av glasmaterialet har givit till resultat, dels att detta är vida större än man hittills haft kännedom om, dels att ej mindre

¹ P. Persson i Mellgård, En uråldrig genomfartsväg Bottniska viken — Tröndelagen. Jämten, Årg. 27 (1933).

² Professor L. Weibulls förläggning av Plinius' bärnstensområde till Jyllands västkust (a. a., s. 96 ff.) skall här ej upptagas till diskussion. Att Plinius själv syftar på Jylland förefaller emellertid oemotsägligt. Betvivlas kan ej heller, att denna vara exporterats från Jylland även under romersk järnålder. Den betydande mängd bärnsten, som ingår i detta tidevarvs fynd från Rhenområdet och Gallien (Werner, a. a., s. 407), måste antagas stamma därifrån; den torde få uppfattas som en del av likviden för de mottagna kärnen av brons och glas.

³ Bolin, Fynden av rom. mynt, s. 260; dens. i Bericht, s. 142.

⁴ Angående skålarna av denna typ och deras datering se senast Eggers, a. a. i Præhist. Zeitschr.

⁵ Werner (a. a., s. 395 ff.) upptar och försvarar M. Eberts teori om dessa kärns ursprung från Belgien eller västra Tyskland; för Weichsellinjen uttalar sig däremot Norling-Christensen (a. a., s. 180) med stor bestämdhet.

än ett 100-tal glas — nära hälften av de fullt bestämbara typerna — måste betecknas såsom orientalska¹. Frågan om dessas tillverkningsområde får ännu betraktas såsom oavgjord, men då deras spridning kan följas ned mot Svarta havet, måste de ha kommit från detta håll. På vilka vägar dessa glas nått fram till Weichsel är ovisst, så länge det polska och sydryska materialet ligger obearbetat. Wiberg räknade med en väg utefter Dnjestr, och detta antagande får ett stöd av myntfyndens anhopning i denna floddal².

Jämsides med denna införsel av glasvaror från Svartahavs-området går en annan av glas- och bronskärl till Skandinavien — den från Rhenmynningen. Beträffande utgångspunkten för denna import äro vi betydligt bättre underrättade än i fråga om införseln från sydost. De äldre glasen med påsmälta trådar komma i allmänhet från Köln, de yngre sannolikt från området kring Maas. Från industriområdena i Maas' och Wurms dalgångar kommer även flertalet av bronskärlen. De av Hemmoortyp äro lokaliserade till Aachen-trakten, de yngre Vestlandskärlen, den största av alla kärlgrupperna, till området kring Namur och Dinant³.

Om de yngre av dessas importvaror, glasen såväl som bronskärlen, gäller, att de äro kontinentalgermanska och snarast frankiska. Men de företräda en direkt fortsättning av den provinsialromerska industrien, och deras spridning i Skandinavien anknyter nära till de romerska varornas. Den nordiska handeln med kontinenten under början av folkvandringstiden utgör en god illustration till vad som uttalats av Dopsch⁴ om den obrutna kontinuiteten mellan antikens slutskede och den begynnande medeltiden. Under

---

¹ Förf. i *Eurasia septentrionalis antiqua*, X, 1936 och *Fornvännen* 1937.

² Se Brogans karta över denarfyndens (a. a., fig. 8).

³ Bjørn, *Bronsekar og glasbegre fra folkevandringstiden i Norge* (Det kgl. norske Vid. Selsk. Skrifter 1929, Nr 6), s. 31.

⁴ *Wirtschaftliche und sociale Grundlagen der europäischen Kultur-entwicklung aus der Zeit von Cäsar bis auf Karl den Grossen*, Bd 1—2 (1923—24).

yngre folkvandringstid däremot få dessa från kontinenten införda glas- och metallkärl sin huvudsakliga spridning över helt andra, östliga områden av skandinaviska halvön. Då börjar ett helt nytt kapitel i den nordiska handelns historia, och det är av detta skäl, som gränsen för denna undersökning satts till tiden omkr. 500 e. Kr.

Såsom en sammanfattning av här framlagda synpunkter får ännu en gång understrykas resultatens förberedande karaktär. Först då det kontinentala materialet blivit framlagt, kunna vi göra bestämda uttalanden om handelsvägarna. Men det väsentliga av vad som här sagts torde dock bli bestående. Och såsom det väsentliga får betecknas, att det är vägarna över Europas fastland, som äro de viktigaste under romersk tid, liksom de varit det under föregående skeden. Sjöförbindelserna med Rhenmynningen få större betydelse först med den yngre kejsartiden. Stegningen i denna handel är då ett direkt uttryck för det stora uppsvinget i Rhenländerna. Härav framgår, att dessa vägars betydelse ingalunda är konstant, utan högst väsentligt växlar. I denna växling ha vi otvivelaktigt att se ett uttryck för den ekonomiska utvecklingen inom det romerska riket — Italiens uppsving under Augustus, dess senare tillbakagång och ekonomiska sammanbrott under 3:e århundradet samt den därmed sammanhängande förskjutningen av produktionscentra till de östra och västra riksdelarna. Men denna ekonomiska process är i sin tur endast en avspiegling av det romerska kejsarrikets gång mot storhet, försvagande och fall — det är detta, som sker i det, som synes ske i och med importen av de klassiska industrivarorna till Skandinavien.

Gunnar Ekholm.